

РОЗДІЛ I

Теорія, історія держави та права, філософія права

УДК 1(124.2+124.5) +321.01

С. Бостан

Філософія держави: проблеми наукової ідентифікації

У статті проаналізовані наявні в сучасній науці підходи до вивчення проблем, пов'язаних з державою, та обґрунтована необхідність її філософського осмислення в рамках нової наукової дисципліни – філософії держави. Запропоновано визнати за філософією держави статус автономної дисципліни з міждисциплінарним компонентом (філософії і державознавства), предметом якої є пізнання феномену держави на основі гносеологічних, онтологічних та аксіологічних засад.

Ключові слова: філософія, філософія держави, наука про державу, наукова ідентифікація, інституціоналізація, державознавство.

Постановка наукової проблеми та її значення. Філософське осмислення тих чи інших соціальних явищ завжди мало велике значення не тільки для теорії, а й для суспільної практики. Це стосується насамперед тих критичних моментів, коли суперечлива реальність потребує високої ступені теоретико-світоглядного осягнення сутності процесів, що відбуваються, «мудрої» їх оцінки. Саме в такій ситуації опинилася сучасна держава, зокрема українська, важке становище якої вимагає суттєвої активізації усіх сфер інтелектуальної діяльності для пошуку шляхів виходу України з кризи та подальшого її державного розвитку. На велику кількість з наявних нині у цій сфері проблемних питань могла би відповісти така система спеціально-філософських знань, як «філософія держави».

Аналіз досліджень цієї проблеми. Проте на відміну від інших галузей соціальної філософії, які являють собою, як правило, досить завершену систему таких знань і мають певний науковий статус, «філософія держави» такого статусу ще не набула. Свідченням тому є зокрема стан наукової розробленості цієї проблеми в Україні, представленої лише поодинокими філософськими [1, 2] та юридичними дослідженнями [3, 4], що дають лише фрагментарне уявлення про філософію державу. За рубежем ситуація дещо краща, оскільки неодноразово дослідниками робилися системного викладу філософії держави. На увагу заслуговує насамперед опубліковане ще в 1899 р. дослідження Б. Бозанкета «Філософська теорія держави» [5] та робота російського вченого Е.А. Позднякова «Філософія держави і права» [6]. Серед російських вчених, що також зробили певний внесок в розробку деяких філософських аспектів держави, слід відзначити також Л.С. Мамута [7, 8], О.В. Посконіну [9] та авторів публікацій у збірці «Держава як витвір мистецтва» [10].

Мета і завдання статті. Отже, ступень розробки проблеми «філософії держави» як цілісної системи філософських знань про державу, є незадовільним. Саме такий її стан та нагальна потреба у філософському осмисленні породжених кризою державницьких проблем, вимагають наукової інституціоналізації такої галузі знань в Україні.

Хоча коріння філософських знань про державу сягають глибокої давнини, сам термін «філософія держави» виник порівняно недавно. Це сталося вже в новий час, коли в межах соціальної філософії, як результат філософського осмислення найважливіших суспільних явищ, почали формуватися окремі спеціалізовані дисципліни. Завдячуючи працям німецького юриста Г. Гуго

(1799 р.) та його співвітчизника, видатного філософа Г. Гегеля (1820 р.) на рубежі XVIII-XIX ст. з'явився термін «філософія права» [11, с.11–12]. Англійський державний діяч Г. Брум в середині XIX ст. увів в науковий обіг термін – «політична філософія» (1844 р.) [12, с.750], а його співвітчизник Б. Бозанкет, як вже було зазначено, наприкінці цього ж століття (1899 р.) – використав в назві своєї праці словосполучення «філософська теорія держави» [5].

Подальший розвиток цих спеціалізованих сфер філософських знань показав, що найбільшого інтересу і офіційного визнання в науці та освіті зазнали такі «стикові» між філософією і правознавством та філософією і політологією дисципліни, як «філософія права» та «філософія політики». Філософія держави виявилася по суті «розділеною» між цими двома дисциплінами, які, відійшовши від філософського, тобто цілісного, розуміння держави, почали вивчати лише окремі її сторони: в першому випадку – правову (юридичну), в іншому – політичну. В результаті склалася ситуація, коли держава, як один з найважливіших за своїм суспільним призначенням соціальний суб'єкт, що породжує як право, так і політику, не стала предметом окремого філософського аналізу. Це породило серйозну наукову та освітню проблему, яка має бути вирішена найближчим часом. Про це наявно свідчить стан сучасної української держави, суспільні потреби в філософському осмисленні якої конче потребують прискореного руху у напрямку формування філософії держави як цілісної філософської системи знань про державу. У цьому контексті актуальнішими проблемами і, відповідно, напрямками філософських досліджень держави є визначення предмету філософії держави, її структури, змісту, дисциплінарного статусу, наукової і освітньої інституціоналізації тощо.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. При вирішенні цих проблем, зокрема, при визначенні предмету філософії держави як складової соціальної філософії, слід виходити, з того, що сфера її інтересів починається саме там, де закінчується сфера інтересів окремих державознавчих наук. На відміну від останніх, які пізнають державу як реальне явище, філософія держави має прагнути до розуміння, осмислення не суцього, а належного (цінностей і смислів), розкриття держави такою, якою вона має бути з точки зору певних світоглядних постулатів. З цієї точки зору філософія держави – це вчення про державу, яке відповідає на найбільш загальні запитання, що виникають стосовно держави, методом рефлексії. Її предметом мають бути насамперед граничні засади держави та ті ціннісно-сміслові її властивості, виявлення яких сприятиме її розумінню як певного способу людського буття, багатогранну соціальну реальність із власною сутністю, змістом, структурою і логікою розвитку. Конкретніше предмет філософії держави розкривається, як і соціальна філософія в цілому, на основі триєдності гносеологічних (пізнавальних), онтологічних (буттєвих) та аксіологічних (ціннісних) засад.

В гносеологічній площині «філософія держави» має відповісти на своє основне питання: що таке держава? Оскільки це питання віками займало і продовжує займати уми людей, то відповідь на нього, в силу надзвичайної складності та багатогранності держави, є різноплановою. Ця різноплановість знаходить відображення у великій кількості понять, які розкривають ту чи іншу грань держави, зокрема: політичну (Н. Макіавелі та більшість сучасних державознавців); соціальну (А. Пренс, Г.Ф. Шершеневич, Х. Хеллер та ін.), правову (І. Кант, К. Т. Велькер, І. Х. Фрайхер фон Аретин, Р. Моль та ін.); естетичну (Я. Буркхардт; Ф. Шиллер); етичну (Дж. Джентіле) тощо. Це різноманіття може слугувати певним «емпіричним» матеріалом для синтезу цих окремих поглядів на державу та створення цілісного уявлення про неї на базі філософського підходу.

Основи цього підходу були закладені ще Платоном і Аристотелем, а потім розвинуті у філософських поглядах на державу Г. Гегелем, Б. Базанкетом, Ф. Ратцелем, Р. Челленом, Е. Поздняковим. Останній зокрема вважає, що державу слід розглядати насамперед не як відносно незалежний і навіть протилежний суспільству і індивідам «орган», «організацію», «механізм» або «апарат», а як форму загального людського життя, спільного буття розумних людей як істот суспільно-політичних; як цілісну органічну систему, що живе згідно своїм законам (як загальних, властивих системам такого роду, так і особливих, зумовлених конкретною культурно-цивілізаційною специфікою); як ціле, з котрого не можна вичленувати якусь окрему, хоча і вкрай важливу сторону, будь то державний устрій, економіку, право, систему моральності тощо і розглядати її поза органічним зв'язком з іншими, зводити усе до неї; як систему, організовану на началах певного порядку, який включає публічну владу і органи управління, право і визначений ним правопорядок, звичаї і духовно-моральні цінності і норми, тобто усе те, що об'єднує людей в єдиному спільному житті, підтримує їх спільне існування, регулює їх поведінку і зберігає спільність у вигляді нероздільної цілісності [6, с.27–28].

Отже, цей підхід передбачає розуміння держави як цілісної, органічно побудованої багатогранної форми спільного життя людей розумних (*homo sapiens*), окремі суспільні прояви якої

(соціальні, політичні, правові, економічні, культурні, етичні, естетичні, психологічні тощо) є невід'ємними частинами єдиного соціального організму.

Онтологічні засади філософії держави визначаються шляхом пошуку відповіді на запитання про природу та сутність держави. Відповідь на питання про природу держави криється насамперед у розгадці причин її походження. Розмаїття поглядів на це призвело до появи різноманітних теорій її походження: теологічної (І. Златоуст, А. Блаженний, Ф. Аквінський, П. Могила Б.-Л. Амбруаз, Ф. Шталь, А. Тренделенбург та ін.); патріархальної (Конфуцій, Аристотель, Р. Філмер, М. Михайлівський, М. Покровський та ін.); договірної (Г. Гроцій, Т. Гоббс, Дж. Мільтон, Дж. Лільберн, Дж. Локк, Б. Спіноза, С. Пуфендорф, Х. Вольф, Ж.-Ж. Руссо, С. Десницький, О. Радищев та ін.); органічної (Г. Аренс, К. Краузе, А. Шеффле, І.К. Блюнчлі, Г. Спенсер, Р. Вормс, А. Еспінас та ін.); матеріалістичної (К. Маркс, Ф. Енгельс, В. Ленін та ін.); психологічної (Л. Петражицький, Ф. Кокошкин, М. Коркунов, Г. Тард, Е. Дюркгейм, З. Фрейд, О. Гірке, Г. Зіммель, В. Вундт та ін.), теорії насильницького походження держави (Л. Гумплович, К. Каутський, Л. Вольтман, А. Менгер, М.А. Ваккаро, Ед. Дженкс та ін.), теорії спеціалізації (Т. Кашаніна) тощо [13].

Проте, жодна з них, погоджуємось з Е.А. Поздняковим, не дає нам повної картини того, чому, з яких причин, на якому відрізку свого буття людська община, як би її не називали, розпрощася зі своїм тисячолітнім способом життя, так званим «золотим часом» і стала переходити в новий, у багатьох відношеннях гірший стан, що іменується громадянським або політичним [6, с.55–56].

Яким був механізм цього переходу до наступного, якісно нового ступеня державності із законами, публічною владою і апаратом примусу? На це запитання вчених, на нашу думку, слушно стверджує, що природа держави зумовлена природою людини – але вже «зіпсованої» розумної людини, яка починає будувати своє життя не на основі інстинктів, а багато в чому на своєму, вже усвідомленому егоїстичному інтересі. Поки ці відхилення від загального інтересу і пов'язані з ними індивідуалізм та егоїзм носили поодинокий характер, вони легко піддавалися регулюванню або придушенню на основі діючих тоді звичаїв, які у своїй сукупності і виконували роль регулюючого суспільного механізму. З посиленням таких відхилень, і відповідно їх шкідливого впливу на общину, на лояльність і почуття колективізму, звичай вже не міг в усіх випадках служити стримуючим засобом, і знадобилися якісь інші важелі щодо їх стримування. Такими важелями поступово ставали публічні закони як зобов'язуючі та обов'язкові для усіх членів общини правила поведінки, виконання яких в нових умовах росту індивідуалізму і приватного інтересу, почало покладатися на певні групи спеціально для цього призначених людей, що представляли сформовану публічну владу.

Індивідуалізм і приватний інтерес – це лише передумови руйнування общини і її переходу в державний стан і, відповідно, звичаю в позитивне право, адже тим і іншим повністю задовольнялися у рамках наявних тоді звичаїв і традицій. Коли ж за умов збільшення чисельності та просторових меж общини «фізичної» можливості задовольнятися встановленими правилами вже не було, розпочався перехід від общинного до громадянсько-політичного стану. Спочатку місто, але потім – більш великі соціальні спільноти вимагали іншої, більш досконалої форми суспільної організації та більш досконалих правил її функціонування. Ним і стала держава, яка виникла і розвивалася внаслідок історично зумовлених об'єктивних обставин, породжених природою людини.

Отже, з точки зору своєї природи, держава – це зумовлена особливою природою ното *sapiens*-людини форма її суспільно-політичного буття, що історично виникла на ґрунті зростаючого індивідуалізму і приватного інтересу з метою збереження соціальної рівноваги, а тим самим – і самої людської спільноти. Тому є усі підстави стверджувати, що держава у такому розумінні існувала завжди, де і коли б не жили люди як розумні істоти, існуватиме вона і далі, поки є повним і необхідним уособленням та втіленням суперечливої природи людини.

Сенс існування держави, її суспільне призначення зумовлені сукупністю притаманних саме державі найістотніших якісних властивостей, що відрізняють її від інших соціальних організмів і знаходять відображення в такому філософсько-державознавчому понятті як сутність держави. В цій площині існують теж кілька теорій, згідно яких держава: виступає як засіб «організованого насильства над індивідом» (Дж. Бентам, Дж. Мілль, Г. Спенсер та ін.), «спосіб забезпечення загального блага» (Р. Моль, Л. Штейн та ін.) або «всезагального благоденства» (Дж. Кейнс, К.Г. Мюрдаль, Г. Еспінг-Андерсен та ін.); виражає «соціальну солідарність класів» (О. Конт, Л. Буржуа, Л. Дюгі та ін.), інтереси «пануючих експлуататорських класів» (К. Маркс, Ф. Енгельс, В. Ленін та ін.), інтереси певних «еліт» (Г. Моска, В. Паретто, Р. Міхельс та ін.) або ж «загальні інтереси» народу (Б. Кістяківський, М. Ковалевський, Б. Чичерін та ін.). Наведені та інші теорії

минулого відображають окремі сутнісні виміри держави, і тому вже не дають цілісного уявлення про сутність сучасної держави. Сьогодні необхідно виходити з багатомірності дійсного буття останньої, коли вона може виражати загальнонаціональні потреби та інтереси на міжнародній арені та усередині країни, соціальні інтереси людини.

Аксіологічні засади філософії держави як певна сукупність єдиних для тієї або іншої людської спільноти цінностей, звернених до держави, складають аксіосферу держави. Спектр аксіологічних значень останньої дуже широкий: від загальнооціночних до частковооціночних. До групи загальнооціночних аксіологічних значень, що відображають цінності держави в цілому, відноситься насамперед визначення держави як «абсолютного блага». З точки зору представників цієї аксіологічної концепції держави (Платон, Аристотель, Цицерон, Г. Гроцій, Г. Гегель, Б. Базанкет, В. Липинський, Е. Поздняков та ін.) абсолютна цінність держави полягає в тому, що вона, як визначений природою самої людини складний соціальний організм, є тією соціальною «тотальністю», яка покликана враховувати особисті інтереси людини, виробляти колективні інтереси різноманітного суспільства та забезпечити рівновагу між членами останнього через певний правовий порядок. І якими б ці організація і порядок не були недосконалими або навіть несправедливими, вони у будь-якому випадку кращі, ніж відсутність таких взагалі, кращі, ніж анархія з її «війною усіх проти усіх». Сила, насильство і пов'язане з ним страждання – неминучі супутники людського життя. Але ті страждання або незручності, які людині доводиться випробовувати від різних державних установ при усій їх можливій жорсткості, є незмірно меншим злом порівняно з тим злом, яке випало б на його долю, не будь держави, не будь її стримуючої зло сили, яка є основою безпеки жителів. «Держава, – цитуючи В. Соловйова, зазначав М. Бердяєв, – існує не для створення на землі раю, а для того, щоб життя на ній не перетворилося на пекло» [14].

Але не усі поділяли і поділяють таку оцінку держави. Представників іншої, протилежної, аксіологічної концепції держави (М. Штірнер, Ф. Ніцше, Е. Канетті, М. Бакунін та ін.) об'єднувала ідея держави як суспільного зла, знаряддя людської несвободи, що заважає особистому щастю кожної людини. Чому так? Тому що «благий, добрий» образ держави для переважної кількості країн нашого світу знаходиться поки ще в сфері належного, а у сфері реального позитивні її якості не «дотягують» до визначеного ідеалу. Тому досить часто ми маємо справу зі «злою, поганою» державою. Це пояснюється зокрема тим, що у практичній площині існує конкретна держава, яка відрізняється одна від іншої певною «своєю» визначальною ідеєю, своїм «духом», своїми потребами і інтересами, загалом особливостями історичного розвитку. Хоча людина у всі часи намагалася, і тепер намагається будувати своє життя на раціональних началах, на основі розуму і логіки, проте, увесь попередній історичний досвід свідчить про інше, а саме, – пристрасті і афекти, симпатії і антипатії, надії і побоювання за своє існування, так само як і за свою сім'ю, суспільство, етнічну або соціальну групу, державу, завжди переважали над розумом, логікою, визначаючи тим самим багато в чому рух історії.

Ці аксіологічні підходи: «держава є благо» та «держава є зло» стоять в основі двох основних ідейно-теоретичних та суспільно-політичних течій: етатизму, який розглядає державу як найвищий результат та мету суспільного розвитку (Демокріт, Платон, Аристотель, Т. Гоббс, Ф. Бекон, Г. Гегель, Й. Фіхте, Л. Штейн, К. Родбертус, Б. Чичерін, К. Леонтьєв та ін.) та анархізму, який заперечує державу як інституціональну форму організації суспільства (П.Ж. Прудон, М. Штірнер, М. Бакунін, П. Кропоткін, Дж. Белделлі, Е. Реклю, Б. Таккер, Д. Уоррен, К. Хесс та ін.).

До інших цінностей держави, таких, що відображають окремі її риси, відносяться психологічні, естетичні, етичні, раціоналістичні цінності [7]. Особливе значення мають раціоналістичні цінності, серед яких головною є «стійкість держави». Цій проблемі присвячена фундаментальна праця російських вчених В.К. Петрова та С.Г. Селиванова: «Стойкість держави» [15], де ця властивість розкрита комплексно: на основі філософії, політології, системології, математики тощо. Ближче до характеристики цієї властивості як цінності підійшов Ю.М. Оборотов, котрий означену проблему в контексті аксіосфери держави [3; 17]. Оскільки й у нього акцент зроблений на «загальнотеоретичній юриспруденції», то є потреба у більш філософському осмисленні цієї властивості держави.

З філософської точки зору стійкість держави це симбіоз таких світоглядних понять та властивостей, як незламність держави – сукупність її морально-етичних рис та якостей, здатних протистояти порушенню в ній рівноваги, сила духу держави – особливий різновид свідомості великої біосоціальної спільноти, основою формування якої завжди були і є глибоке і відчутне усвідомлення кожним з її членів своєї ментальної належності до свого соціального організму. Стойкість держави проявляється в її здатності підтримувати, за допомогою механізму «гомеостазису», у врівноваженому

стані суспільну систему, яку вона уособлює. Стійкими є ті організації, які здатні ефективно мобілізувати свої ресурси на підтримку рівноваги або цілеспрямованого руху при виникненні тих чи інших зовнішніх або внутрішніх впливів. «Стійкість держави» охоплює своїм змістом ще такі властивості держави як «стабільна-нестабільна», «легітимна-нелегітимна», «ефективна-неефективна», «сильна-слабка», що в певних ситуаціях набувають змісту цінностей або антицінностей останньої.

Отже, в змістовному плані філософія держави має представляти не сукупність філософських знань про державу, а саме систему таких знань, відображених на гносеологічному, онтологічному та аксіологічному рівнях в межах певної наукової дисципліни. Звідси впливає проблема дисциплінарного статусу «філософії держави».

Якщо у вищезазначеному контексті говорити про філософію держави в цілому, то мова йтиме про міждисциплінарну сферу державознавчих знань, яка об'єднує ті чи інші начала, як мінімум, двох дисциплін – філософії і науки про державу. Такий міждисциплінарний компонент буде загальним для усіх версій філософії держави, незалежно від того, чи розроблені вони як окрема державознавча або філософська наука. Коли ж постає питання про дисциплінарну приналежність до науки про державу або до філософії тих чи інших конкретних варіантів філософії держави, то по суті йдеться про концептуальну відмінність державознавчого і філософського підходів щодо вирішення основного питання філософії держави: «Що таке держава»?

Ця концептуальна відмінність зумовлена вже дисциплінарними особливостями філософії і науки про державу: шлях від філософії до філософії держави йде від загального через особливе до конкретного, шлях же від науки про державу до філософії держави – це рух від особливого через загальне до конкретного. Кожний з вищезазначених шляхів є одним з двох можливих способів рефлексії держави. Перший – загальнофілософської рефлексії, спрямованої на пошуки граничних засад, умов існування держави, коли вона співвідноситься з людським буттям у цілому та його проявами – суспільством, культурою, наукою тощо; інший – окремої філософської рефлексії, що має здійснюватись в межах самої науки про державу.

Як відносно автономна міждисциплінарна наукова дисципліна «філософія держави» повинна мати певну змістовну структуру та ієрархічну логіку розташування її елементів.

Першим таким елементом має бути «історія філософії держави»: погляди, концепції, вчення, теорії мислителів усіх часів і народів на цей предмет, які мають бути «зібрані» з тих наук або дисциплін, в яких філософська спадщина про державу відображена сегментарно: «історія вчень про державу і право», «історія політичних учень» тощо.

Другим елементом має бути «методологія філософії держави». Її пізнавальним ядром повинен стати антропологічний підхід. Це є очевидним, адже держава породжена не тільки соціальними факторами, але й природою людини: її інстинктами, потребами, почуттями, інтересами. У свою чергу, уже в самій державі як феномені, зумовленому функціонуванням живих мислячих істот, мимоволі проявляються властивості та риси людини, що надають державі антропоморфний характер. Відповідаючи за своєю природою повністю естwu людини, держава відбиває суперечність її натури у різних проявах свого життя. Не випадково Платон писав, що «держава – це людина тільки в більших масштабах», а Аристотель вважав, що людина здатна набути свого справжнього життя та реалізувати його сенс тільки в державі.

Така історико-філософська та методологічна база сприятиме змістовному навантаженню наступних структурних елементів: третього – «гносеології держави», де відобразатимуться пізнавальні проблеми філософського її осмислення та результати понятійного їх вирішення; четвертого – «онтології держави», де визначатимуться різні сторони буття держави: її природа, сутність, форми існування, зв'язок із іншими соціальними організаціями тощо; п'ятого – «аксіології держави», де на основі цінності як визначальної характеристики людського буття, мають бути визначені основні цінності держави, їх «ієрархія» та способи реалізації в умовах сучасної державної реальності.

За такою структурою та з таким змістом «філософія держави» могла б бути певним чином інституціоналізована. У цьому напрямку ми бачимо два шляхи: один відносно легкий, а інший – досить важкий.

Перший передбачає наукову інституціоналізацію «філософії держави» як напрямок наукових досліджень в науковій спеціальності «09.00.03 – соціальна філософія і філософія історії». Зокрема, наведену в паспорті зазначеної спеціальності формулу: «соціальна філософія» – філософська наука, що досліджує суспільство, історію (? – С.Б.) та людину як суб'єкта діяльності та соціокультурних взаємодій, вивчає сутність та форми існування соціальної реальності», було б доцільно, на нашу

думку, подати в такій редакції: «соціальна філософія» – галузь філософії, що вивчає сутність та форми існування соціальної реальності, досліджує суспільство, державу та людину як суб'єктів цієї реальності». Це зумовило б можливість конкретизації напрямків досліджень, серед яких було б також доцільно виокремити: «Філософію людини», «Філософію суспільства» та «Філософію держави». Філософські осмислити державу в рамках визначеного в паспорті спеціальності напрямку «7. Філософсько-світоглядні проблеми дослідження політичних явищ та процесів» не представляється можливим, адже розгляд держави як суто політичного явища дає не всебічне, що характерно для філософії, а скоріше, однобічне уявлення про цей важливий соціальний інститут. Більше того, таке формулювання напрямків досліджень, які, на наше глибоке переконання, слід оперативно корегувати залежно від потреб буття. Останнє наочно свідчить, що філософське осмислення держави сьогодні є як ніколи актуальним.

Інший шлях наукової інституціоналізації «філософії держави» міг би бути у вигляді наукової спеціальності в галузі «науки про державу» (подібно «12.00.12 – філософії права» в галузі «юридичні науки». – С.Б.). Але проблема полягає в тому, що ту науку, яку ми до сьогодні умовно позначали як «науку про державу», а мова йде про «державознавство», в Україні ні в науковому, ні в освітньому плані не інституціоналізовано. Мова йде про доволі важкий, але конче необхідний в сучасних умовах рух «збирання» усіх державознавчих наук та їх інституціоналізацію в одну – державознавство, теоретико-світоглядним фундаментом якої була би «філософія держави».

Висновки та перспективи подальшого дослідження. «Філософія держави» в цій новій науці могла би виконати функцію метатеоретичного рівня її філософських засад. Тим самим вона могла би виконувати низку важливих функцій: формувати найбільш узагальнені уявлення про державну реальність та забезпечити адекватне пізнання суспільного буття на основі певного світогляду (світоглядна функція); виробити систему вихідних для науки про державу способів пізнання (методологічна функція), забезпечувати науковий характер пізнання держави (гносеологічна функція) та приріст нових знань через участь у вирішенні фундаментальних проблем, створенні гіпотез та теорій тощо (евристична функція); визначити ту систему оціночних суджень, які дають уявлення про цінності держави (аксіологічна функція) та сприяти формуванню на їх основі державницької свідомості і державницького мислення (виховна функція).

Інституціоналізація філософії держави сприяла би також формуванню нових поглядів науковців, політиків, громадських діячів та й пересічних громадян на державу, на її місце та роль в сучасному світі, слугувала б каталізатором формування науки про державу – «державознавства», дала б новий імпульс процесу фундаменталізації вітчизняної науки та вищої освіти.

Джерела та література

1. Малышев А.В. Философия государства / А.В. Малышев. – 2. изд., перераб. – К.: Издательство ВСЦ «Прометей», 2003. – 42 с.
2. Гаврилов М.І. Філософія демократичної державності: автореф. дис... докт. філософ. наук: 09.00.03 / М.І. Гаврилов ; Дніпропетр. нац. ун-т. Д., 2007. – 32 с.
3. Оборотов Ю. Дослідження цінності держави як актуальний напрям сучасного правознавства // Право України. – 2010. – №1. – С.44–51.
4. Лобода Ю.П. Цінність держави як її соціальна сутність (теоретико-методологічні аспекти дослідження) : автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Ю.П. Лобода; Одес. нац. юрид. акад. – О., 2001. – 20 с
5. Bosanquet B. The Philosophical Theory of The State / Bernard Bosanquet. – Kitchener, Ontario, 2001. – 229 p.
6. Поздняков Э.А. Философия государства и права [Электронный ресурс] / Э.А.Поздняков. – М., 2011. – 206 с. – Режим доступа: http://telecomlaw.ru/young_res/Pozdnjakov.pdf
7. Мамут Л.С. Государство в ценностном измерении / Л.С. Мамут. – М. : НОРМА, 1998. – 48 с.
8. Мамут Л.С. Ценность как проблема науки о государстве / Л.С. Мамут // Общественные науки и современность. – 1997. – №6. – С.45–55.
9. Посконина О.В. Философия государства Никласа Лумана : монография / О.В. Посконина. – Ижевск : Изд-во Удмурт.ун-та, 1996. – 94 с.
10. Государство как произведение искусства: 150-летие концепции / Ин-т философии РАН; Московско-Петербургский философский клуб; Отв. ред. А.А. Гусейнов. – М.: Летний сад, 2011. – 288 с.
11. Нерсисянц В.С. Философия права : учебник для вузов / В.С. Нерсисянц. – М. : Норма, 2005. – 656 с.

с.

12. Брум Генри // Энциклопедический словарь / Под ред. проф. И.Е. Андреевского. – Санкт-Петербург : Ф.А. Брокгауз, И.А. Ефрон, 1891. – Т. 4а : Бос-Бунчук. – С. 748–750.
13. Кашанина Т.В. Происхождение государства и права. Современные трактовки и новые подходы : учеб. пособие / Т.В. Кашанина. – М. : ЮРИСТЪ, 1999. – 335 с.
14. Бердяев М. Философия неравенства. Письма к недругам по социальной философии [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://krotov.info/library/02_b/berdyayev/1918_20_03.html
15. Петров В. К. Устойчивость государства / В.К. Петров, С.Г. Селиванов; [науч. ред. А.И. Селиванов, д.филос.н., проф.]. – М. : Экономика, 2005. – 491 с.
16. Оборотов Ю.М. Содержание аксиосферы государства/ Ю.М. Оборотов // Актуальні проблеми держави і права: Збірник наукових праць. Вип. 40 / Редкол.: С.В. Ківалов (голов. ред.) та ін.; Відп. за вип. Ю.М. Оборотов. – Одеса: Юридична література, 2008. – С.223–231.

Бостан С. Философия государства: проблемы научной идентификации. В статье проанализированы существующие в современной науке подходы к изучению проблем, связанных с государством, и обоснована необходимость его философского осмысления в рамках новой научной дисциплины – философии государства. При определении содержательной структуры и логики размещения ее элементов предложено исходить из признания за философией государства статуса автономной междисциплинарной дисциплины, содержание которой необходимо раскрывать на основе триединства гносеологических, онтологических и аксиологических основ государства. Актуализированы возможности институционализации философии государства как мировоззренческой дисциплины, которая способствует процессу фундаментализации науки и высшего образования в современном мире. В качестве перспективных направлений дальнейших исследований определено формирование науки о государстве – «государствоведения», философской основой которой бы послужила философия государства.

Ключевые слова: философия, философия государства, наука о государстве, научная идентификация, институционализация.

Bostan S. Philosophy of State: Problems of Scientific Identification. The article analyzes the existing in modern science approaches to the study of the issues related to the state, laying emphasis on the necessity of philosophical interpretation of these issues within a new scientific discipline - philosophy of the state. The author suggests to begin with the recognition of the autonomous status of the interdisciplinary subject of philosophy of the state when defining content structure and logic arrangement of its elements. The content of the discipline should be considered on the basis of the triunity of epistemological, ontological and axiological foundations of the state. The article highlights the prospects of institutionalizing the philosophy of the state as an ideological discipline that contributes to the process of fundamentalization of science and higher education in the modern world. The formation of the specific branch of science about state «state studies» has been determined as a promising direction for further research and philosophy of the state would lay philosophical foundation of the new scope of scientific investigation.

Key words: philosophy, philosophy of the state, science about the state, scientific identification, institutionalization.